Eduskunnan lakivaliokunnalle 11.1.2023

Asia: Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta VNS 13/2022 vp

Kunnioittavasti esitän kuulemisessa ja kirjallisessa lausumassa esitetyn lisäksi seuraavan.

Suurimmassa osassa riitatilanteita kansalaisilla ei ole käytännössä mahdollista saada asiaansa käsitellyksi tuomioistuimessa. Oikeudenkäyntikulut ovat pienemmissäkin riita-asioissa helposti yli 10 000 euroa. Ongelmaa ei ole saatu ratkaistua. Tämän vuoksi pitää katsoa myös muita vaihtoehtoja.

Lautakuntamenettely on tehokasta, asiantuntevaa ja halpaa. Se mahdollistaa myös nopean käsittelyn, jos resurssit ovat riittävät. Sitä pitäisi siviiliriita-asioiden kohdalla voimakkaasti kehittää.

Jostain syystä sitä ei ole oikeushallinnossa haluttu ottaa laajemmin käyttöön. Uusia lautakuntia ei ole perustettu ja kuluttajariitalautakuntakin on ollut varojen jaossa heikossa asemassa. Tämä on epätyydyttävää ja siihen olisi tultava korjaus. On hyvä, että oikeushallintoon mahdollisesti sijoitetaan lisää varoja. Samalla olisi kuitenkin katsottava, missä kohteissa näillä varoilla on paras hyötysuhde. Mihin sijoitettu euro tuottaa eniten oikeusturvaa.

Tehokkuudesta

Kuluttajariitalautakunnasta tehdyn tutkimuksen mukaan sellaisissa asuntokauppa ja autokauppa asioissa, joissa intressi on 500 – 100 000 euroa, eli ne ovat ns. ”tuomioistuinkelpoisia” asioita, lautakunnan antamia suosituksia on noudatettu lähes 90 %:sti. Pienemmissäkin asioissa yli 70 %:sti.

Sen sijaan käräjäoikeuksissa vain 60 % siviiliriita-asioista saa lainvoiman ja 40 %:iin haetaan muutosta. Lainvoimankin saaneissa asioissa voi olla vielä edessä ulosmittausmenettely. Lautakunnassa käsitellyssä ja noudatetussa asiassa taas raha tai muu hyvitys tulevat pian päätöksen jälkeen siihen oikeutetulle. Lautakuntamenettely on siis käytännössä tehokkaampi oikeusturvatie kuin alioikeus.

Asiantuntevuus

Lautakuntien jäseniksi otetaan alan asiantuntijoita. Heille ja myös lautakuntien sihteeristöille kertyy sellaista erityisasiantuntemusta, mitä käräjäoikeuksissa ei ole. Yksittäiset käräjätuomarit saattavat saada esimerkiksi kuluttajansuoja-asian kerran vuodessa käsiteltäväkseen. Kuluttajariitalautakunnassa niitä käsitellään vuosittain tuhansia. On selvää, että lautakunnassa on parempi asiantuntemus sen toimivaltaan kuuluvissa asioissa kuin käräjäoikeuksissa. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan myös elinkeinonharjoittajat luottavat lautakuntaan kuluttaja-asioissa enemmän kuin alioikeuksiin.

Edullisuus asianosaisille ja yhteiskunnalle

Saman tutkimuksen mukaan lautakunnan käsittelemissä asioissa, joissa intressi oli 500 – 100 000 euroa, yli 40 % kuluttajista pystyi käymään prosessin läpi ilman mitään muita kuluja kuin oman ajan menetys asian hoitamisessa. Niidenkin osalta, joille kuluja aiheutui, mediaanikustannus oli 130 euroa. Myös elinkeinonharjoittajien kustannukset olivat murto-osan verrattuna alioikeusmenettelyyn mediaanikustannuksen ollessa 700 euroa. Kuluttajariitalautakunnan tarjoama oikeusturvatie kuluttajille palvelee siis myös elinkeinoelämää.

Kuten tiedämme, käräjäoikeudessa syntyvät kustannukset ovat alimmillaan tuhansia euroja usein jopa kymmeniä tuhansia euroja per juttu asianosaisille.

Yhteiskunnalle yksi ratkaistu asia kuluttajariitalautakunnassa maksaa hieman yli 600 euroa, jos kaikki käytössä olevat varat jaetaan ratkaistujen asioiden määrällä. Asioita tulee vuosittain lautakuntaan yli 6000. Käräjäoikeuksissa koko valtakunnassa annetaan vuosittain vain noin 8 500 ratkaisua varsinaiseen riita-asiaan kaikki siviiliasiat mukaan laskien. Tarkkaa lukua siitä, mikä kustannus näistä yhteiskunnalle aiheutuu per juttu ei ole olemassa, mutta varovainen arvio on, että joka tapauksessa puhutaan useista tuhansista euroista. Jos tuomioistuimille suunnatut varat jaetaan käsiteltyjen asioiden määrällä, joista yli 400 000 on riidattomia hakemusasioita, saadaan tuo sama hieman yli 600 euroa oleva luku.

Varojen ollessa rajalliset yhteiskunnan on keksittävä uusia keinoja oikeusturvavajeen paikkaamiseksi. Siviiliasioissa lautakuntamenettely on tähän oiva malli. Sen vuoksi olisikin tarpeen heti aloittaa ensivaiheessa kartoitus, mitä eri lautakuntia Suomessa jo nyt toimii. Mikä on niiden tehokkuus, kustannusrakenne ja toimintamalli. Samalla olisi kartoitettava millä eri elämänalueilla lautakuntamenettelyä voitaisiin hyödyntää, joissa sitä ei jo ole, ja kansalaiset ovat käytännössä vailla mahdollisuutta päästä oikeuksiinsa. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi asunto-osakeyhtiön sisäiset riidat ja monet perheoikeudelliset riidat. Sen jälkeen lautakuntia olisi tarvittaessa perustettava ja luotava niiden toiminnalle riittävät puitteet. Tällä paikattaisiin monta nyt oikeusturvajärjestelmässä olevaa puutetta ilman suuria valtion menolisäyksiä.

Pauli Ståhlberg

Kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja